

Dijitalleşme Sürecinde Türk Dizileri ve Yeni Nesil Türk Draması

.....
Aydan ÖZSOY*

Televizyon dizileri içinde Türk dizileri, yayıncılık tarihimiz boyunca hemen her dönem en popüler program türlerinin başında gelmiştir. Televizyon dizilerinin geniş izleyici toplulukları tarafından sevilmesinin en önemli nedeni ise hikâye anlatmaya dayalı yapısından kaynaklanır. Öykü anlatma arzusu, insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca, öykü anlatmanın yolları, biçimi ve araçları değişmiş, özü ise aynı kalmıştır. İnsanoğlunun kendini, yaşamını aktarma arzusu hiç değişmez. Hikâye anlatıcılığı, mitolojilerin insan yaşamını aktardığı anlatılarından başlayarak bugüne uzanan süreçte güçlenerek ve değişerek ilerlemiştir. Hikâyeler, içlerindeki kahramanlar, mitler, metaforlar ve semboller yoluyla dönüşen toplumsal ve kültürel yaşamı ve pratiklerini yansıtmaktadır. Anlatıların, transmedya hikâye anlatıcılığına evirildiği günümüzde, hikâye anlatmanın biçimleri, estetiği, mecraları çok farklılaşsa da insanı ve yaşamını anlatma isteği sürmektedir. Hırsları, arzuları, hayalleri, fantezileri ve umutlarıyla boğuşan insanlığın dramını anlama çabası tarih boyunca hiç bitmez. Beliz Güçbilmez (2023), 'Anne Ben Düştüm mü? Kurmacalara Neden Muhtacız?' adlı kitabında kurmacalara neden muhtaç olduğumuzu sorar ve sayfalar boyunca bu sorunun cevabını derinlemesine tartışır. Gerçek olmadığını, yapıntı olduğunu bildiğimiz hâlde yüzyıllardır kurmacalara olan ihtiyacımız bitmez. Çok farklı nedenleri sıralayabilir, tartışmaya devam edebiliriz ama kurmacasız bir dünya düşünemeyiz. Gerçek hayattan kaçmak istediğimiz anlarda, ev, oda ve ekran arkadaşlıklarında, özdeşleşerek yaşadığımız kahramanlık yanılısamalarında, hep kurmacalara sığınırız. Bugün televizyon dizileri kurmaca evreninin, deryasının en popüler türlerinden biridir. Türkiye'nin yayıncılık tarihi içinde de popülerliğini ve etkisini her zaman korumuştur.

Ülkemiz televizyon yayıncılık tarihi içinde kabaca on yıllık dönemler, değişim ve kırılmalar tarihi olarak da okunabilir. 1968 yılında başlayan televizyon yayınları ile 70'lerden itibaren her on yılda ve özellikle 2020 yılında yaşanan pandemi dönemi sonrasında köklü değişimler yaşanmıştır. Bu süreçte televizyon içeriklerinin üretilme biçimlerinde, program tür ve formatları ile izleme deneyimlerimizde hızlı değişiklikler olmuştur. İlk televizyon dizilerinin TRT ekranlarından yayınlandığı, komşularla bir arada program izlediğimiz telemisafirlik günlerinden, bugün bilgisayar, tablet ve cep telefonlarından mobil olarak her an, her yerde dizi izleyebildiğimiz platform günlerine gelindi. Nere-

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Fotoğraf ve Video Bölümü, aydan.ozsoy@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4418-1021

den nereye? TRT'nin bu süreçte önemli bir yeri olduğu yadsınamaz bir gerçek. Pek çok yeni yönetmen, yazar ve yıldız TRT ekranlarından yetişmiştir. Çoğunu yine ilk kez TRT ekranlarından tanımış, evimizin, yaşamımızın içine dâhil etmişizdir. TRT aynı zamanda medya çalışanları, yayıncılar ve sanatçılar için her zaman bir okul niteliğinde olmuştur.

1994 yılında başlayan özel radyo ve televizyon döneminin ilk yıllarında da pek çok kanal, TRT'den yetişen isimlerle kurulmuştur. TRT dizileri, Türk dizilerinin tarihsel yolculuğunda ve bugün markalaşmaya çalışan Yeni Nesil Türk Draması (New Generation Turkish Drama) içinde önemini korumuş ve korumaya devam etmektedir. Yeni Nesil Türk Draması vurgusu önemlidir. Bu alanda içerik üretenler, prodüksiyon ve yönetici pozisyonundaki pek çok kişi her fırsatta markalaşma çabalarının öneminden söz eder. Dizilerimizin markalaşması bir yandan onların iç ve dış pazarda tanınırlığını artırırken diğer yandan onlara yönelen talebi çoğaltacaktır. Bu talep, Türk dizilerinin fiyatlarını artırırken ülkemizin ihracat rakamlarını da yükseltecektir. 2022 yılında yerli dizi ihracat rakamlarımızın 600 milyon dolara yaklaştığı düşünülürse markalaşma çabalarının bu rakamları daha da artırabileceği söylenebilir. Türk dizilerine olan ilginin artışı, dizi içeriklerinin daha nitelikli olması yönünde itici bir güç olabilir. Çünkü bir taraftan da dizilerin benzer içeriklerle nitelsiz yönde arttığı yönünde ki yoğun tartışmalar ve eleştiriler düşünüldüğünde, markalaşma çabaları bu nitelik arayışına çözüm önerileri üretebilir (Özsoy, 2022, s. 248).

Markalaşma ve yenilenme sürecinde, özel radyo-televizyon yayınlarına geçiş dönemi önemli bir kırılma noktasıdır. Bu kırılma noktasından sonra özel televizyon yayınlarında bir kavşak olarak değerlendirebileceğimiz 90'lar ve bu yıllardaki yerli dizilerimiz dikkat çekicidir. Bu süreçte Yeşilçam geleneğinin etkileri hiç yadsınamaz. Kurucu sinemamız olarak vurgulayabileceğimiz Yeşilçam Sineması ve melodram, komedi geleneği dün olduğu gibi bugün de dizilerinin içine sinmiş, ruhunu etkilemiştir. 90'ların ortasında özel radyo televizyon yayınlarının artmasıyla birlikte, yıllık sayıları birkaç kat artan dizilerde, melodram ve komedi türlerinin pek çok alt türü de gelişir. Toplumsal hafızamıza kazınan, gündelik yaşamımızı derinden etkileyen bu diziler üzerine pek çok akademik çalışma yapılmıştır. *Bir Demet Tiyatro* (1995), *Süper Baba* (1993), *Çiçek Taksi* (1995), *İkinci Bahar* (1998), *Mahallenin Muhtarları* (1992), *Kara Melek* (1997), *Tatlı Kaçıklar* (1996), *Babaevi* (1997), *Ruhsar* (1998), *Yılan Hikâyesi* (1999) o yıllarda yayınlanan popüler dizilerden bazılarıdır. 2000'lere geldiğimizde popüler dizilerin türsel olarak farklılaştığı görülür. 2000'lerden başlayarak korku, polise ve tarih öne çıkan alt türler olarak diğer türlere eklenir. *Asmalı Konak* (2002), *Kurtlar Vadisi* (2003), *Çocuklar Duymasın* (2002), *Ekmek Teknesi* (2002), *Zerda* (2002), *Kıvalı Kar* (2002), *Ezel* (2009), *Yahşi Cazibe* (2010), *Öyle Bir Geçer Zamanki* (2010), *Fatmagül'ün Suçu Ne?* (2010), *Behzat Ç.* (2010), *Muhteşem Yüzyıl* (2011), *Galip Derviş* (2013), *Reaksiyon*

(2014) adlı diziler bu değişime örnek olarak gösterilebilir (Özsoy, 2015, ss. 231-234). 2000'lerde TRT'de yayınlanan *Seksenler* (2012), *Hayat Ağacı* (2014), *Baba Candır* (2015), *Aslan Ailem* (2017) gibi aile dizileri de bir alt tür olarak öne çıkar. Özellikle TRT'nin son dönem tarihi dizileri prodüksiyon kalitesi ile yurt içi ve dışında ses getirirken, markalaşma sürecine de katkı sağlamaktadır.

2020 yılında yaşanan pandemi dönemi sonrası artan internet kullanımıyla birlikte Türk dizilerinde içerik, biçim ve formatlarda dijitalleşme etkisi görülür. İnternet üzerinden ulaşılan çoklu ortamlar (multimedia) ve platformlar, izleyicilerine/kullanıcılarına sayısız olanaklar sunarak, gündelik hayatları ile bütünleşmiş, bedenlerinin bir uzantısı hâline gelmiştir. Eskinin televizyon izleyicisi anlayışı bugün değişerek, televizyon içeriklerini hızlı bir şekilde takip eden, kullanan, istediği zaman bu içeriklere müdahale eden, tüketen hatta içerik üreterek kaynağa dönüşen kullanıcılara evrilmektedir (Özsoy, 2015, s. 241). Türk dizilerinin, dijitalleşmeyle birlikte olanakları çoğalan izleyicisi ile kurduğu ilişkisi değişir. Yurt içinde ve dışında milyonlarca kişiye ulaşan Türk dizilerinin hayran grupları her geçen yıl artar. Orta Doğu, Balkanlar, Latin Amerika, Asya ve başta İspanya olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinde Türk dizi yıldızları hayranları ile özel etkinliklerde buluşur. Beğindikleri dizi kahramanlarının isimlerini çocuklarına koyan, dizilerin mekânlarını, çekildiği şehirleri ziyaret eden, dizi yıldızları ile yakın takipte olan bu izleyicilerin dizilerle arasındaki bağ oldukça yüksektir. Televizyon izleyicilerinin izleme pratikleri de dönüşmekte, farklılaşmaktadır. Mobil olarak, her yerde ve zaman kısıtı olmadan, turist gibi izleme alışkanlıkları bu dönüşümlerin en ayırt edici özellikleridir. Tikanırcasına, art arda izleme olarak 'bingwatching' kavramıyla nitelendirilen bu yeni izleme biçimleri sonucu, Türk dizilerinin izleyicisiyle ilişkisi yoğunlaşır. İzleyicinin dizi izleme sürecindeki bu obur ve şımarık hâli sosyal bilimciler tarafından eleştirilerek, tehlikeli bulunmakta ve üzerine pek çok çalışma yapılmaktadır. Yerli ve yabancı dijital platformların ortaya çıkışı ile hızla çoğalan platform dizileri, dijitalleşmenin bir diğer önemli göstergelerindedir. Bu platformlarda yer alan Türk dizileri ile TRT'nin dijital platformu tabii'de yayınlanan Türk dizilerinin yüksek prodüksiyon kalitesi, sektöre önemli katkılar sağlamaktadır.

Günümüzde dijitalleşme sürecinin etkisiyle birlikte Türk dizileri "Yeni Nesil Türk Draması" tanımıyla ifade edilmektedir. Nedir bu "Yeni Nesil Türk Draması/Dizileri?" Özellikleri nelerdir? Kendinden önceki dramalardan nerelerde farklılaşmaktadır, benzeşmektedir? "Yeni Nesil Türk Draması", yeni bir üretim, dolaşım ve izleme sürecine işaret eden, dijital çağın özelliklerine uygun yeni bir anlatı biçimi olarak tanımlanabilir. Kurmacaya dayalı bu yeni dil, modern ve postmodern anlatı olanaklarını kullanan bir drama anlayışı barındırır. "Yeni Nesil Türk Draması", bölümler ve sezonlar hâlinde, her an her yerde ulaşabileceğiniz, dilediğiniz zaman art arda seyredebileceğiniz, yorumlarınızı

hızla iletebileceğiniz bir akışa işaret eder. Bağımsız sinema anlayışı içinden kurulan minimalist film dilinin olanaklarından çokça beslenen, onun estetik ve biçimsel bakışını da kullanan yeni nesil dramalar, bu çerçevede farklılaşırlar. Yüksek prodüksiyon kalitesi bu yeni drama türünün en belirgin özelliğidir. “Yeni Nesil Türk Draması” türsel olarak melez bir yapıya sahiptir. Hikâye farklı pek çok türün, alt türün kodları ile ilerler. “Yeni Nesil Türk Dizilerinde” toplumun her kesiminden insanın kahramanlaşabildiği, çoklu kahramanların ve hikâyelerin yan hikâyelerle örüldüğü bir dünyadan söz edebiliriz. Bu yeni nesil dizilerin sinematografik dili de dijital olanakların etkisiyle farklılaşır. Kamera, aydınlatma, ses ve müziğin, kurgunun yaratıcı hatta denemeci bir şekilde kullanılmaya çalışıldığını ekleyebiliriz. Bu çerçevede yapımların yüksek maliyetlerle gerçekleştirildiğini de vurgulamak gerekir. Dijitalleşmenin televizyon dizi sektörü açısından yarattığı bazı önemli sorunlara değinmek yerinde olur. Bu sorunlar; prodüksiyon maliyetleri, oyunculara ödenen astronomik rakamlar ve içerik üretimi sürecindeki kontrolsüz fiyatlar, sektördeki büyük, çok uluslu şirketlerin ve aktörlerin egemenliği, devlet desteklerinin ve düzenlemelerin zayıflığı, korsan yayıncılık, yayıncılar, güvensiz çalışma koşulları ve internet tabanlı dijital yayıncılığın kontrolsüz doğası olarak öne çıkmaktadır.

Sorunların yanında, Türk dizilerinin yükselen etkisi ve gücünü artırabilmek için çözüm önerileri de sunmak gerekir. Bu çerçevede sektörel çalışmaların yanında akademik çalışmaların önemi büyüktür. Ülkemizde kurulacak olan Türk film ve dizileri araştırma merkezleri, enstitüler çalışmaların çeşitliliği, güvenilirliği ve sürekliliği için iyi fırsatlar sunabilir. Sektörle yakın temas hâlinde ortak projeler üretilebilir. Akademi-sektör etkileşimi daha yaratıcı ve yenilikçi projelerin, araştırmaların hayata geçmesini sağlayabilir. Bu tür kurumsal ortaklıklara, ülkemizde kültür-sanat alanında faaliyet gösteren pek çok kurum, sivil toplum örgütleri dâhil edilebilir. Bu tür iş birlikleri, Türk dizilerinin yurt içinde ve tüm dünyada daha nitelikli ve yaratıcı örneklerle yaygınlaşmasını sağlarken ülkemizin tanıtımına katkı sunabilir. Bunların yanı sıra tüm dünyada yapılan uluslararası dizi-film fuar etkinlikleri, organizasyonları ekonomik ve sosyokültürel alanlarda ülkelere önemli kazanımlar sağlamaktadır. Türkiye’de yapılacak uluslararası ölçekteki bir dizi-film fuarı, vurguladığımız pek çok kazanımı ve ihracatımızı geliştirebilir. Bu fuarlar, uluslararası düzeyde pek çok sektörel ve akademik ortaklıklara ev sahipliği yapacağı gibi ortak projelerin geliştirilmesi, fırsatlar ve yeni fikirlerin ortaya çıkarılmasında da etkili olacaktır.

TRT Akademi dergisi de konunun önemi dolayısıyla bu sayısında tema olarak “Türk Dizileri”ni ele aldı. Bu doğrultuda okuyucular, on bir araştırma makalesi, üç analiz ve değerlendirme yazısı ile bir röportajı bu sayıda bulabilecekler. “Son Dönem Türk Dizi Anlatılarında Duygusal Empati Geliştirme Yöntemlerine Yönelik Bir İnceleme” başlıklı makale, Türk televizyon dizilerinin izleyicilerle duygusal empatiyi geliştirmesini sağlayan anlatı stratejilerini ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada, 2023-2024 yayın

döneminde ulusal kanallarda yayınlanan ve devam etme kararı alınan *Gönül Dağı*, *Bahar* ve *Kızılılık Şerbeti* dizileri tematik analiz yöntemiyle incelenerek duygusal empatiyi açığa çıkarmaya yönelik bulgular tartışılmaktadır. “Evolving Trends in Turkish Television Series Research: A Comprehensive Bibliometric Analysis from the Web of Science Database” başlıklı makalede, iletişim ve sinema çalışmaları kapsamında Türk televizyon dizileri üzerine yapılan araştırmaların kapsamlı bir bibliyometrik analizi sunulmaktadır. Çalışmada, Web of Science veri tabanındaki verilerden hareketle 2020 yılı sonrası akademik yayınlarda belirgin bir artış olduğu ortaya konulmaktadır. “Gazetecilik Rollerinin Türk Dizilerinde Temsili” başlıklı makalede gazeteciliğin dizilerdeki temsili incelenmiştir. Geniş bir izleyici kitlesine ulaşan *Fi* dizisindeki gazeteci karakter, gazeteciliğin mesleki rollerinin temsili çerçevesinde çözümlenmiştir.

“Karnavalesk Bağlamında İnci Taneleri Televizyon Dizisinin YouTube İzleyicileri Alımlaması” başlıklı makalede, Mikhail Bakhtin’in ‘Karnavalesk Kuramı’ bağlamında YouTube izleyicilerinin *İnci Taneleri* dizisini nasıl alımladıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bir diğer çalışma olan “Kültürel Hegemonya Tartışmaları Çerçevesinde Netflix Türkiye Yerli Dizileri İncelemesi ve İzleyici Deneyimi” başlıklı makalede, Netflix Türkiye’de yayınlanan yerli içerikler ve bu içeriklerin izleyicilerdeki karşılığının ortaya konulmasına odaklanılmaktadır. Bu amaçla Netflix Türkiye yerli dizileri, Levi Strauss’un dizisel yaklaşımından faydalanılarak incelenmiş ve bu dizilerin izleyicileriyle yapılan derinlemesine görüşmeler aktarılmıştır. Bir diğer çalışma, “Seküler ve Muhafazakâr Kimlik Bağlamında “Kızılılık Şerbeti” Dizisinin Alımlanmasına Yönelik Bir Çalışma” başlığıyla okurla buluşmaktadır. Çalışmada, alımlama analizi yöntemiyle, *Kızılılık Şerbeti* dizisinde kodlanan mesajların, farklı demografik özelliklere sahip izleyiciler tarafından nasıl okunduğu, anlamlandırıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. “Türk Dizilerinde Toplumsal Bellek İnşası: Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme” başlıklı makalede Türk dizilerinde toplumsal bellek inşasını konu edinen 11 lisansüstü tez kapsamlı olarak incelenmiştir. “Ekranlarda Mevsim Değişikliği: Bahar Dizisine Yönelik Duygusal Etkileşimler Üzerine Netnografik Bir Analiz” başlıklı makale, netnografik analiz yöntemiyle *Bahar* dizisinin resmi Instagram hesabında paylaşılan reelslarda yer alan izleyici yorumlarını analiz etmektedir. Analizler izleyicilerin diziye neden yoğun ilgi gösterdiğini, dizinin izleyicilerde nasıl bir duygusal etkileşim oluşturduğunu ve izleyicilerin ortak davranış kalıplarını saptamaya odaklanmaktadır.

Yine bir diğer çalışma olan “Kültürlerarası Uyarılama Örneği Olarak Doctor Cha ve Bahar Dizilerinin Karşılaştırmalı Analizi” başlıklı makalede, *Doctor Cha* (2023) isimli Güney Kore dizisinden uyarlanarak üretilen ve yayınlanan *Bahar* dizisinin Türk kültürüne nasıl uyumlu hâle getirildiği karşılaştırmalı olarak çözümlenmektedir. “Türk Televizyonlarının Bakü’deki Azerbaycanlı Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Rolü: George

Gerbner'in Yetiştirme Kuramı Yönelimi" başlıklı makale, ana yayın kuşağında yayınlanan programlar örneğinden hareketle, Türk televizyonlarının Bakü/Azerbaycan'daki üniversitelerde eğitim alan öğrencilerin dünya algılaması ve sosyal gerçeklik kavramlaştırmalarına olan katkısını ortaya çıkarmaktadır. Çalışmaya konu olan araştırma, George Gerbner tarafından geliştirilen yetiştirme kuramına dayandırılmıştır. "Yabancı ve İkinci Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türk Dizi ve Filmleri: Bir Meta-sentez Çalışması" başlıklı makale kapsamında, yabancı/ikinci dil olarak Türkçe öğretiminde Türkçe dizi ve filmlerin rolü incelenmiştir. Makalede, meta-sentez yöntemiyle belirlenen makale ve bildiri türündeki 25 araştırmanın içerik analizi yapılmıştır.

Sayının analiz değerlendirme bölümünde birbirinden değerli üç yazı bulunmaktadır. Doç. Dr. Mine Artu Mutlugün, "Edebiyattan Ekran: Uyarlama Türk Dizileri" başlıklı yazısında Türk dizilerinin edebiyat eserleriyle olan yakın ilişkisini farklı örnekler üzerinden aktararak tartışmaktadır. Prof. Dr. Mehmet Sezai Türk, "Türk Dizilerinin Kültürel Bağlamda Dünyadaki Etkileri" başlıklı yazısında detaylı bir şekilde, Türk dizilerinin dünyadaki sosyal ve kültürel etkilerini ortaya koymakta ve geleceğe dair öngörü ile önerilerini paylaşmaktadır. Doç. Dr. Ekmel Geçer, "Türk Yapımı Dizilere Dair Psikososyal ve Kültürel İzlenimler" başlıklı yazısında, Türk dizilerinin hem küresel hem de yerel ölçekte yarattığı popüler kültür etkilerini ayrıntılarıyla incelemektedir. Ulusal ve uluslararası literatüre dayanarak, bu dizilerin kültürel ve toplumsal etkilerini pek çok yönüyle açığa çıkarmaktadır. Röportaj bölümünde ise TRT Genel Müdürü Prof. Dr. Mehmet Zahid Sobacı ile tema bağlamında TRT dizileri üzerine bir röportaj gerçekleştirilmiştir.

Bitirirken bu sayıda emeği geçen herkese teşekkür etmek isterim. Bu sayıyı sizlere ulaştıran TRT yönetimine ve editoryal süreçte titiz çalışan dergi ekibindeki tüm arkadaşlara tek tek teşekkürler. Diğer bir teşekkürü değerli yazarlarımızın hepsi hak etmekte. Emeklerine ve kalemlerine sağlık.

İyi okumalar.

Kaynakça

- Güçbilmez, Beliz (2023), Anne Ben Düştüm mü? Kurmacalara neden muhtacı?, İstanbul, Kolektif Kitap.
- Özsoy, Aydan (2015), "Yerli Televizyon Dizilerinde Farklılaşan Toplumsal Cinsiyet Temsilleri" içinde Toplumsal Cinsiyet & Medya Temsilleri (Der) Şahinde Yavuz, İstanbul, Heyamola Yayınları.
- Özsoy, Aydan (2022), "Pandemi Döneminde Türk Dizi Sektörünün Genel Görünümü" içinde Kültürel Değişim ve Endüstrileşme Sürecinde Türk Dizileri (2010-2020), (Editörler) İbrahim Sarıtaş & Aydan Özsoy, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

